

ОСТРОУХОВА Н. В.

Остроухова Наталія Володимирівна, кандидат мистецтвознавства, доцент, професор кафедри загального та спеціалізованого фортепіано Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової (Одеса, Україна).

Nataliia Ostroukhova, A. V. Nezhdanova Odesa National Academy of Music, Candidate of Art Criticism (PhD), Associate Professor, Professor at the Department of General and Specialized Piano (Odesa, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4266-1283>

© Остроухова Н. В., 2024.

БАРОКОВА СЮІТА В ПЕДАГОГІЧНОМУ РЕПЕРТУАРІ: ІСТОРИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

BAROQUE SUITE IN THE PEDAGOGICAL REPERTOIRE: HISTORICAL AND METHODICAL ASPECTS

Робота над поліфонією — це важлива складова постійного діалогу вчитель — учень. Розширюючи репертуар, педагоги враховують рівень умінь і навичок студентів різних спеціалізацій кафедри загального та спеціалізованого фортепіано і рекомендують музичні твори для систематичної роботи над фортепіанною поліфонією. Дуже корисна щодо цього робота над текстом барокових сюїт: це збагачує уявлення студентів про клавесинну й фортепіанну літературу і допомагає творчо застосовувати набуті знання у власній виконавській та педагогічній практиці.

«Музичне мистецтво епохи бароко (1600–1750) є величезним пластом музичних жанрів, у яких композитори зуміли виразити всю складність й суперечність свого часу. В інструментальній музиці, що бурхливо розвивалася впродовж першої половини XVII століття, вони відобразили всю широту філософських і етичних пошуків своєї епохи», — зазначає Наталія Кашкадамова [2010, с. 124].

Найраніше стиль Бароко з'явився в Італії. Розвиток нових жанрів у вокальній музиці породив оперу (вона виникла на зламі двох епох — Відродження і Бароко), ораторію і кантату. Інструментальна музика успішно розвивалася у трьох напрямках: як органна, клавірна (від загального найменування струнних клавірних музичних інструментів — клавикорда, клавесина, фортепіано) та скрипкова. Одне з найголовніших нововведень періоду бароко — детальний запис партій для інструментів. Майже обов'язковим стало використання музичних прикрас, які часто виконувались як імпровізації. Вокальні п'єси, такі як мадригали й арії, стали також належати до інструментального виконання.

Розквіт німецького бароко припав на XVII та першу половину XVIII століть. Вершина епохи Бароко — творчість Йоганна Себастьяна Баха, що, «... як і вся його музична спадщина, належить до ... найвеличніших досягнень людського духу. Кожна епоха по-своєму відчуває його музику, висуває власні ідеали, критерії її виконання, що відображається і в концертному житті бахівських творів, і в численних теоретичних працях, присвячених проблемам бахознавства, і в педагогічній практиці» [Лисіна, Тітович, 2023, с. 453].

Й. С. Бах протягом усього життя працював над п'єсами танцювальної сюїти, яка в епоху Бароко посіла провідне місце серед жанрів клавірної музики поряд із сонатою і концертом.

Танцювальні сюїти Й. С. Баха об'єднані в три збірки: шість «Французьких сюїт», шість «Англійських сюїт» та сім Партит. За дослідженням Н. І. Лисіної та В. І. Тітовича, «... кожна сюїта збудована за стандартом моделі: Алеманда — Куранта — Сарабанда — вставні танці — Жига. Англійські сюїти до традиційної моделі додають прелюдію до алеманди і номер між Сарабандою і Жигою. Французькі без прелюдій, але додають п'єси між Сарабандою і Жигою. Партити розвивають традицію сюїти вступними номерами і вставними п'єсами між головними». Сарабанда стала лірико-філософським, поетично-узагальненим центром сюїти» [2023, с. 489].

Згодом до циклу додавалися такі танці, як менует, пасакалія, полонез, чакона, ригодон та ін. Часто вводилися

і нетанцювальні п'єси — арії, прелюдії, увертюри, токати. Основним засобом, яким об'єднувалися п'єси в сюїті в єдиний цикл, був контраст темпу, метру і ритму.

На нинішньому етапі виконання повного циклу сюїти Й. С. Баха не входить у коло завдань студентів кафедри загального та спеціалізованого фортепіано. Найбільш підготовленим у піаністичному плані пропонуємо виконання окремих частин сюїт. Більш доступними, на наш погляд, для початкового етапу вивчення поліфонічних творів є барокові сюїти композиторів Йоганна Якоба Фробрєргєра (Johann Jakob Froberger, 1616–1667) і Готліба Теофіла Муффата (Gottlieb Theophil Muffat, 1690–1770).

Німецького композитора, клавесиніста та органіста Й. Я. Фробрєргєра вважають одним із творців жанру інструментальної сюїти з чотирьох основних танців першої половини XVII століття. Він — автор понад 30 творів цього жанру, «які відзначаються тонкістю і глибиною ліричних настроїв» [Кашкадамова, 2010, с. 67]. Деякі п'єси (особливо повільні вступні частини сюїт) нагадують квазі-імпровізаційні безтактові прелюдії, поширені на той час у лютневій і клавесинній музиці французьких митців. За Н. Б. Кашкадамовою: «Стилізація побутових танців в інструментальній сюїті супроводжувалася впливом поліфонічних способів мелодичного розвитку» [Кашкадамова, 2010, с. 44].

Жанр барокової сюїти розвивав і композитор-органіст Г. Т. Муффат, якого вважають найважливішим клавірним музикантом Відня початку XVIII століття. Його творчість майже повністю присвячена клавірним інструментам. Наприклад, «Музичні композиції для клавесина¹ (Аугсбург 1736) складаються з шести сюїт, в основі яких — чотири обов'язкових танці. Деякі пишно орнаментовані частини мають вигадливі французькі назви: «Кокетка» («La Coquette»), «Добрий дух» («L'aimable Esprit») тощо. Для цієї музики характерні короткі фрази, прості теми, чіткі мотиви. Передмова містить таблицю орнаментів із поясненнями

¹ Muffat G. T. Componimenti musicali per il cembalo. Augsburg, 1736.

57-ми з них. За бажанням композитора, лише дві збірки були опубліковані під час його служби у Відні. Це призвело до того, що деякі його твори приписують іншим авторам: М. Клементі, Г. Ф. Генделю тощо [Лісіна, Тітович, 2023, с. 411].

Наведемо приклади використання в педагогічному репертуарі Арії *до мінор* і Менуету *ре мажор* Г. Т. Муффата. Ці твори розвивають навички поліфонічного мислення, уміння здійснювати постійний слуховий контроль над поліфонічним веденням голосів, розуміння гармонічної логіки побудови музичного твору, виконання елементарних прикрас.

Зазвичай інструментальна арія має яскраво виражену мелодію співучого характеру і написана у тричастинній формі. Педагог спрямовує зусилля студента на передачу виразності вокального інтонування, фрази, дихання й динаміки, спираючись на досвід учня за допомогою аналогій з виконанням вокальних арій на спеціальності, а також працює над *legato* і штрихами, домагається мінімального використання педалі (для цього стилю не характерна глибока й тривала педаль).

Характери танцювальних номерів тісно пов'язані з темпоритмом і пластикою танцю. Підмогою в роботі, особливо в режимі *онлайн* з іноземними студентами, стає використання відеоматеріалів. Контрастні частини сюїти розвивають різні піаністичні навички. Слухові враження від звуковидобування в сарабанді мають бути приємними. Звучання не повинно бути грубим та різким. У п'єсах танцювального характеру, таких як алеманда, куранта, жига, важливо спиратися на пружний ритм і мати розвинену пальцеву техніку. Педаль використовується мінімально. Так ми готуємо студента до виконання більш складних поліфонічних творів.

У сучасній музичній педагогіці досліджується сутність розвитку особистості засобами музичного мистецтва і на цій основі визначається теорія і методика навчання музики й музичного виховання.

Список використаної літератури

1. Кашкадамова Н. Б. Мистецтво виконання музики на клавішно-струнних інструментах : навч. посіб. Київ : Освіта України. 2010. 416 с.
2. Лебедев Є. С. Втілення жанрово-стилістичних рис західноєвропейського бароко в «Маленькій партиті» для скрипки і фортепіано Ю. Іщенко // Трансформаційні процеси в мистецькій освіті та культурі України XXI століття : зб. матеріалів Міжнар. наук.-творч. конф. (Одеса, Київ, Варшава, 25–26 квітня 2017 р.) / Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2017. С. 124–127.
3. Лисіна Н. І., Тітович В. І. Клавірна музика Ренесансу і Бароко: видатні європейські музиканти // Історичні, теоретичні та методичні аспекти : монографія / Український держ. ун-т ім. Михайла. Київ, 2023. 496 с.